

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 26. maja 1869.

Gospodarske stvari.

Nekaj poduka

za tiste, ki imajo za odvezo služnosti jim prepušćena zemljišća osebno razdeliti.

Po §. 31. postave za odvezo zemljišć od 5. julija 1863. l. se gozdi navadno le celim vasem ali sreñjam ali vsem skupaj odkazujejo, kterim so bile pravice služnosti pripoznane.

Zarad boljšega gospodarstva in varstva se taki gozdi navadno kmalu med njihove deležnike razdelijo. Ti pa večidel niso dosti izvedeni in tehnično izurjeni, da bi delitev vršili na edino pravi podlagi, namreć po razmeri letne potrebe različnih lesov, stelje in paše, preraćunjene po izvedencih; zato se godí, da se taki gozdi, stelniki in pašniki skoraj povsod po čisto napaćni razmeri delijo.

Navadno imajo pri takih opravih veči posestniki najveljavniši glas, — vsled tega pa se manjšim posestnikom mnogokrat krivica godí.

Delitev vodi navadno ćlovek, ki le kaj malega ume o merjenji zemljišć, pa se mu daje nezasluženi priimek „inženirja“. Njegova beseda ima veliko veljavo, ker se zná vésti, kakor da bi res kaj umel o težavnem opravilu delitve, — in potem se konećno odloćuje, da „ta ali uni gozd bomo razdelili po razmeri celega grunta, pol grunta in tako dalje, ali po davkih (fronkih), ali na podlagi kake druge čisto krivićne razmere.“ Vrsta posamnih delov se potem ravná po srećkanji (lozanji) ali hišne številke. Kdor s tem neumnim in nepoštenim sklepom ni zadovoljen, tega preupije većina. Po tem ravnanji pa se večkrat škoda godí ravno takim posestnikom, zlasti kajžarjem, ki najbolj potrebujejo drv, stelje ali paše, in ki bi pošteni svoj delež dobiti morali. Naj tedaj kot izvedenec take nekotiko podućim.

Kot živ izgled omenim grajšćino ćošperško, od ktere odloćenih 16.000 oralov pašnikov in gozdov se bo kot odšćodnina za služnosti še letos razdelilo med 78 vasí in 28 katastralnih obćin.

Vsaka taka odšćodnina se pripozna na podlagi letne potrebšćine po različnosti užitnin. — Drv za kurjavo in svećavo se mora pripoznati tem već, ćem veći je prostor, ki se ima kuriti in razsvitati, — ćem već oseb in živinćet se pri hiši preživí itd. — Tako je mogoće, da ima četrťnjak (maslićar) ali kajžar već prostora kuriti, kakor polgruntar ali celigruntar. Že to kaže velik razloćek med pravo potrebo in med navadnim pripoznavanjem drv za kurjavo. Kako napaćna pa je tako navadna delitev po razmeri onih zemljišćinih vrst, vidi se iz tega, ker, će bi na priliko,

po izvedencih letno potrebo četrťnjaka spoznali za većo kot polgruntarjevo, bi pri delitvi po oni zemljišćini vrsti maslićar po krivici dobil premalo, polgruntar pa preveć.

Tudi zarad lesa za zidarske potrebe se kaže enaka nepristojnost; saj je lahko mogoće, da ima manjši posestnik već lesenih poslopij vzdržati kakor pa gruntar, ker se pri unih mnogokrat nahajajo lesene hiše mesto zidanih.

Tudi je taka zarad lesa za ograjo (mejo); ta jih ima već, drugi manj; eden jih ima iz položenih vej ali vrhov, uno pa ima pleteno iz razcepljenega lesa ali iz rant.

Po vsem tem pa kažejo raćuni izvedencev veliko razlićnost v letni potrebšćini posestnikov.

Število živine doloćuje letno potrebo paše in stelje. Mnogokrat je že v razsodbo sprejeto število živine, — dostikrat pa se mora še le preraćuniti, in to po pridelani zimski klaji. Tudi tu se kažejo pri navadnih delitvah velike napake, ker dostikrat je zapisano pri polgruntarji već živine, kakor pri celem gruntu. To se kaže tudi tam, kjer se je število živine preraćunilo po zimski klaji; eno posestvo ima već, drugo manj zemlje. Zeló razlićni med seboj so tudi celi gruntje, posebno pri nas, kjer je bilo pripušćeno razkosanje zemljišć. Vendar pa se mora zmiraj već paše in stelje pripoznati tistim, ki morejo po pridelani klaji ćez zimo već živine prerediti.

Omeniti imam še „subsidiarnosti“, to je, stvari zeló važne pri odvezi služnosti, ktera pomeni, da imajo posestnikom pred vsem zalegati lastni gozdi, pašniki in stelniki za njih letno potrebšćino, — in le, kar še nad to primanjkuje, jim je dolžna odšćodovati grajšćina, kteri se pripozna last za odvezo odloćenih zemljišć. — Po tem dobí posestnik toliko menj odšćodnine, kolikor već ima lastnik gozdov, pašnikov in stelnikov; — mnogokrat ne dobí celó nič. To se primeri posebno velikim posestnikom. — Malim posestnikom pa redko kaj škoduje „subsidiarnost“; ne potrebujejo toraj milosti, ampak dosti dobijo, će se jim odloći, kar jim po pravici gré.

Potrebno se mi zdi zeló, da o tej reći še sledeće opomnim:

Pri ćošperški grajšćini se je već za odvezo oglašanih zemljišć spoznalo kot lastnina srenjanov, ki so bila že pred osebno razdeljena, in sicer tako, da je dobil ta već, ta menj, nekteri celó nič.

Kjer so se taka zemljišća kot last cele vasí ali seske pripoznala, tam se mora, će bolje ne kaže nova delitev, vsaj poprejšnja krivica poravnati in tistim, ki so pred premalo dobili, zdaj drugod već odloćiti, — vse se vé z ozirom na letne potrebšćine in subsidiarnost.

Pri delitvi gozdov je treba tudi gledati na večo vrednost zaraščenih in plodnih gozdov — memo posekanih in skalnatih.

Cerkvam in šolam se je za njih potrebo povsod posebej preračunila odškodnina in privolila se jim je vknjižba njihovih pravic na srenjski imetek, kjer jim ni bilo ugodnejše, da so se jim posebna dela odkazala in v lastno gospodarstvo izročila. — Taki deli imajo dotičnim potrebščinam za zmiraj zadostovati, toraj se tudi le toliko sme posekati, kar se vsako leto za izključno le domačo potrebo mora jemati. Zato so spredniki naslednikom odgovorni.

Opominjam tudi opravičence Blegoš-a v loškem okraji, in 14 sosesk, ki imajo pravice v besniškem gozdu (grajščine loške), da pazijo pri osebni delitvi, da se malim posestnikom ne godi krivica.

Pripravljen sem z djanjem in svetom pomagati 78 vasem pri čošperški grajščini, 10 soseskam Blegoš-a in 14 soseskam besniškega gozda, kakor tudi drugim, pri osebni delitvi jim pripoznanih gozdov.

V Ljubljani maja 1869.

Fr. Šolmajer

na Bregu št. 148 v 1. nadstropji.

Kolobar v poljedelstvu.

(Konec.)

Nektere rastline pa zemlje ne le nič ne izmolzejo, ampak za druge rastline še le rodovitnišo naredé, na pr. meteljka, turška in navadna štajarska ali rjava detelja, če ne dozorijo, da bi seme dale. Semenska detelja pa jo zelo izmolze.

Ravno imenovane detelje se ne dajo kmalu spet ondi sejati, kjer so dostale; ampak morajo že najmanj 5—6 let drugej biti, predno spet na to njivo pridejo. Ravno tako lan, grah, repa, korenje. Ene pa storé na tisti njivi, če se gnoji, nekaj let, na pr. rž, konoplje, zelje, oves, trava, leča; malo manj tudi kuzuza in krompir, ki se ene zemlje kmalo naveličata.

Na deteljišče naj se seje pšenica, pira, krompir, lan, oves, ker za deteljo rado obrodi; dasiravno deteljišča tudi še druga semena ljubijo, vendar je za imenovana semena tudi brez gnoja dobro; za korenstvo pa bi se moglo gnojiti. Na repišče, korenišče, krompirišče gré jaro žito, ječmen, oves, ne pa zimno. Prosó noče ne ječmenišča, ne družega strnišča, ampak deteljišče, ali novino, ali pa gnojeno praho. Tudi lan ne ljubi strnišča. Znano je, da se detelja ali v ječmen, pšenico, rž ali pa v oves sejejo.

Vemo tudi, da nekte rastline več dela, nekte manj potrebujejo. Več ga potrebujejo vse, ktere morajo okopovane biti: kuzuza, krompir in vse korenstvo; strni in ajda manj, še manj pa detelje in trave.

Veliko gnoja povžijejo: konoplje, lan, hmelj, zelje in vse korenstvo; manj pa žita. Zatoraj naj se za konopljami, za lanom itd. sejejo take rastline, ktere manj gnoja imeti hočejo, ne pa spet korenstva brez gnoja, in nikoli ne korenstvo za korenstvom.

Na vse to se mora gledati pri vrstenji rastlin.

4. Še nekte druge okoliščine. Med nje štejemo večé ali manjše posestvo; nekte njive, ktere so daleč od doma ali od rok; nekte v takem kraji, da se težko z gnojem do njih pride; in bliže mest, trgov itd. ali pa dalje.

Na velikih posestvih se lahko vse njive po premisleku v tri ali več delov denejo in vrstenje za vsak del sploh in za vsako njivo posebej naredí. Na majhnih posestvih je to sicer tudi mogoče, pa se dá manj izbirati, kjer moramo na vsakem koscu le tisto sejati, česar nam je najbolj treba.

Daljne njive je večidel težko med bližnje vvrstiti, ker že gnoj na-nje voziti je zamuda in dostikrat težavno. Take njive naj se z zelenim gnojem gnojé, naj se ajda vseje ali oves, gosta kuzuza, detelja, če je za to, in ko začne cvesti, naj se povalí in podorje. Taka njiva bo še dobra za strn, potlej pa za ajdo, in ker je bolj pusta, za lečo itd. Ako se večkrat praši, bodo morebiti dolgo za ajdo služila.

Posestvo blizo mest, kamor se sirove rastline in mleko z dobičkom lahko prodaja, hoče imeti drugo vrstenje od navadnega. Tukaj je korenstvo, zelišstvo, klaja za krave poglavitna reč, in se mora na to gledati in s tem vrstiti.

Lejte, na kolikanj reči je treba gledati in jih pred očmi imeti pri pravem, koristnem kolobarenji ali vrstenji rastlin!

Šolske stvari.

Učni jezik v goriških šolah.

V šolskih in narodnih krogih je zbudil pozornost ta-le odpis visoke vlade, ki je došel nedavno goriškemu deželnemu glavarju: „Visokorodni grof! Pismo, ki ste ga Vi vis. gospod 3. julija 1868 št. 720 namestništvu poslali, meri na prenarodbe gledé učnega jezika v ljudskih in srednjih šolah kronovine-gradiškanske, in te z ozirom na določbe člena 19. osnovne državne postave od 21. decembra 1867. l., kterih nima namestništvo pravice iz lastne oblasti izvršiti, za česar voljo se mu je zdelo primerno, obrniti se na visoko ministerstvo za uk, da bi ono o tem kaj razsodilo in določilo. Gospod minister za uk priznava v dopisu došlem 31. marca t. l. št. 6058 popolnoma, da je, kar zahtevate, upravičeno, in ne more sploh drugače, ko želeti, da bi bilo mogoče zadostiti tirjatvam v navedenih postavnih določbah zagotovljenim. Toda, kar se v tem oziru gimnazije tiče, si ne more minister kaj, da ne bi opazil, da on ne more tega tako razumeti, da bi navedena določba pomenila, da je vlada dolžna, v vsakem kraji, kjer je kaka gimnazija, za toliko gimnazijev skrbeti, kolikor je tam narodnosti. Pa tudi, ko bi vlada to dolžnost imela, ne sledi še iz tega — pravi minister — da je treba nemški kot učni jezik iz tega učilišča odpraviti, in tudi ne, da se morajo za napravo druge gimnazije z italijanskim učnim jezikom, s kterim bi bilo zahtevanju italijanskih prebivalcev pravično in prilično ustrezno, državni denarni pomočki porabiti. Pri tem vprašanji ne more, namreč, minister za nauk prezreti dolžnosti, ki jo ima, da se, kolikor more, ogiba stroškov iz državnega zaklada, in da gleda na to, ali je res nujno potrebno, da se italijanska gimnazija napravi; on ima pred očmi to, da sta med štirimí višimi gimnaziji na Primorskem, kteri niso daleč drugi od družega, dva italijanski učilišči in da se toraj učencem italijanskega jezika dovolj priložnosti ponuja, gimnazijski poduk v tem jeziku poslušati. To ne bi se dalo opravičiti, ko bi se državnemu zakladu za namen, ki ni po nikakem nujna potreba, znamenit strošek naložil; marveč mora minister želeti, da bi, ko bi za izpolnjenje omejene zaprosnje mestnemu starešinstvu ali deželnemu zboru goriškemu določno mar bilo, tudi k temu pripomogli imenovani zastopstvi. Slednjič bodi tudi še omenjeno to, da, kakor zdaj reči stojé, ne bode lahko mogoče, najti za italijansko gimnazijo dovolj postavno potrjenih (kvalificiranih) učiteljev za gimnazijo z italijanskim učnim jezikom. Dovolj bodi omeniti, kako težko je najti popolnoma sposobnih profesorjev za mestni gimnazij v Trstu in za državni gim-